

PARLAMENT EUROPEJSKI

2014 - 2019

Dokument z posiedzenia

A8-0121/2015

31.3.2015

SPRAWOZDANIE

w sprawie kontynuacji wdrażania procesu bolońskiego
(2015/2039(INI))

Komisja Kultury i Edukacji

Sprawozdawczyni: Krystyna Łybacka

RR\1056412PL.doc

PE546.870v03-00

PL

Zjednoczona w różnorodności

PL

PR_INI

SPIS TREŚCI

	Strona
PROJEKT REZOLUCJI PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO	3
UZASADNIENIE	14
WYNIK GŁOSOWANIA KOŃCOWEGO W KOMISJI	18

PROJEKT REZOLUCJI PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

w sprawie kontynuacji wdrażania procesu bolońskiego (2015/0000(INI))

Parlament Europejski,

- uwzględniając art. 165 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej,
- uwzględniając Powszechną deklarację praw człowieka, w szczególności jej art. 26,
- uwzględniając Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej, w szczególności jej art. 14,
- uwzględniając wspólną deklarację sorbońską w sprawie harmonizacji architektury europejskiego systemu szkolnictwa wyższego, podpisaną w dniu 25 maja 1998 r. w Paryżu przez czterech ministrów edukacji z Francji, Niemiec, Włoch i Wielkiej Brytanii (deklaracja sorbońska)¹,
- uwzględniając wspólną deklarację podpisaną w Bolonii w dniu 19 czerwca 1999 r. przez ministrów edukacji z 29 państw europejskich (deklaracja bolońska)²,
- uwzględniając komunikat wydany na konferencji europejskich ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe, która odbyła się w dniach 28 i 29 kwietnia 2009 r. w Leuven i Louvain-la-Neuve³,
- uwzględniając deklarację budapeszteńsko-wiedeńską z dnia 12 marca 2010 r. przyjętą przez ministrów edukacji z 47 państw, która oficjalnie zainicjowała europejski obszar szkolnictwa wyższego⁴,
- uwzględniając komunikat Konferencji Ministerialnej oraz trzecie Forum Polityki Bolońskiej, które odbyło się w Bukareszcie w dniach 26 i 27 kwietnia 2012 r.⁵,
- uwzględniając strategię mobilności na 2020 r. dla europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (EHEA), którą przyjęto na konferencji ministerialnej w Bukareszcie w dniach 26 i 27 kwietnia 2012 r.⁶,
- uwzględniając dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/55/UE z dnia 20 listopada 2013 r. zmieniającą dyrektywę 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych i rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 w sprawie współpracy

¹ http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/SORBONNE_DECLARATION1.pdf

² http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf

³ http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf

⁴ http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Budapest-Vienna_Declaration.pdf

⁵ [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communique%202012\(1\).pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(1).pdf)

⁶ <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/2012%20EHEA%20Mobility%20Strategy.pdf>

administracyjnej za pośrednictwem systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym¹,

- uwzględniając zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 września 2005 r. w celu ułatwienia wydawania przez państwa członkowskie jednolitych wiz krótkoterminowych dla naukowców z państw trzecich podróżujących w ramach Wspólnoty w celu prowadzenia badań naukowych²,
- uwzględniając zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 lutego 2006 r. w sprawie dalszej europejskiej współpracy w zakresie zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym³,
- uwzględniając zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (ERK)⁴,
- uwzględniając Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”)⁵,
- uwzględniając konkluzje Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie rozwijania roli edukacji w dobrze funkcjonującym trójkącie wiedzy⁶,
- uwzględniając konkluzje Rady z dnia 11 maja 2010 r. w sprawie międzynarodowego wymiaru szkolnictwa wyższego⁷,
- uwzględniając zalecenie Rady z dnia 28 czerwca 2011 r. w sprawie polityk na rzecz ograniczania zjawiska przedwczesnego kończenia nauki⁸,
- uwzględniając zalecenie Rady z dnia 28 czerwca 2011 r. pt. „Mobilna młodzież – promowanie mobilności edukacyjnej młodych ludzi”⁹,
- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 10 maja 2006 r. zatytułowany „Realizacja programu modernizacji dla uniwersytetów - Edukacja, badania naukowe i innowacje” (COM(2006)0208),
- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 3 marca 2010 r. zatytułowany „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” (COM(2010)2020),

¹ Dz.U. C 354 z 28.12.2013, s. 132.

² Dz.U. C 289 z 3.11.2005, s. 23.

³ Dz.U. C 64 z 4.3.2006, s. 60.

⁴ Dz.U. C 111 z 6.5.2008, s. 1.

⁵ Dz.U. C 119 z 28.5.2009, s. 2.

⁶ Dz.U. C 302 z 12.12.2009, s. 3.

⁷ Dz.U. C 135 z 26.5.2010, s. 12.

⁸ Dz.U. C 191 z 1.7.2011, s. 1.

⁹ Dz.U. C 199 z 7.7.2011, s. 1.

- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 26 sierpnia 2010 r. zatytułowany „Europejska agenda cyfrowa” (COM(2010)0245/2),
- uwzględniając komunikat Komisji z dnia 20 września 2011 r. zatytułowany „Działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – plan modernizacji europejskich systemów szkolnictwa wyższego” (COM(2011)0567),
- uwzględniając sprawozdanie zatytułowane „Szkolnictwo wyższe w Europie 2009: postęp w realizacji Procesu Bolońskiego” (Eurydice, Komisja Europejska, 2009 r.)¹ ,
- uwzględniając sprawozdanie zatytułowane „Szkolnictwo wyższe w Europie 2010: wpływ Procesu Bolońskiego” (Eurydice, Komisja Europejska, 2010 r.)² ,
- uwzględniając sprawozdanie zatytułowane „Szkolnictwo wyższe w Europie 2012: sprawozdanie z realizacji procesu bolońskiego” (Eurydice, Komisja Europejska, 2012 r.)³,
- uwzględniając badanie Eurobarometru z 2007 r. na temat reformy szkolnictwa wyższego przeprowadzone wśród nauczycieli zawodowych⁴,
- uwzględniając badanie Eurobarometru z 2009 r. na temat reformy szkolnictwa wyższego przeprowadzone wśród studentów⁵,
- uwzględniając publikację Eurostatu z dnia 16 kwietnia 2009 r. zatytułowaną „Proces boloński w dziedzinie szkolnictwa wyższego w Europie – kluczowe wskaźniki dotyczące wymiaru społecznego i mobilności”⁶,
- uwzględniając sprawozdanie końcowe z międzynarodowej konferencji w sprawie finansowania szkolnictwa wyższego, która odbyła się w Erywaniu w Armenii w dniach 8–9 września 2011 r.⁷,
- uwzględniając swoją rezolucję z dnia 23 września 2008 r. w sprawie procesu bolońskiego i mobilności studentów⁸,
- uwzględniając swoją rezolucję z dnia 20 maja 2010 r. w sprawie dialogu środowisk akademickich z przedsiębiorcami: nowe partnerstwo na rzecz modernizacji uczelni w Europie⁹,

¹ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/099pl.pdf

² http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/122pl.pdf

³ [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf)

⁴ http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl198_en.pdf

⁵ http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_260_en.pdf.

⁶ <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5713011/KS-78-09-653-EN.PDF/3eb9f4ec-dc39-4e51-a18b-b61eb7c2518b?version=1.0>

⁷ <http://www.ehea.info/news-details.aspx?ArticleId=253>

⁸ Dz.U. C 8 E z 14.1.2010, s. 18.

⁹ Dz.U. C 161 E z 31.5.2011, s. 95.

- uwzględniając swoją rezolucję z dnia 13 marca 2012 r. w sprawie wkładu instytucji europejskich w konsolidację i postępy procesu bolońskiego¹ ,
 - uwzględniając Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych (EFIS)² ,
 - uwzględniając art. 52 Regulaminu,
 - uwzględniając sprawozdanie Komisji Kultury i Edukacji (A8-0121/2015),
- A. mając na uwadze, że znaczenie procesu bolońskiego w obecnej sytuacji gospodarczej powinno wpisywać się w dążenie do realizacji celów związanych z rozwijaniem możliwie najwyższego poziomu wiedzy i innowacyjności w społeczeństwie dzięki szerokiemu dostępowi do edukacji oraz jej stałej aktualizacji, oraz mając na uwadze, że powinno to znaleźć odzwierciedlenie w przeglądzie strategii „Europa 2020” i w realizacji planu inwestycyjnego dla Europy ogłoszonego przez J.C. Junckera;
- B. mając na uwadze, że analizy wykazują, iż prawie co trzeci pracodawca w UE ma problemy ze znalezieniem odpowiednio wykwalifikowanych pracowników; mając na uwadze, że z punktu widzenia celu ograniczenia zjawiska niedopasowania umiejętności w UE (rozdzwięk między kwalifikacjami zawodowymi danej osoby a wymogami rynku pracy) reformy w ramach procesu bolońskiego nie przyniosły jak dotąd zbyt dobrych rezultatów; mając na uwadze, że niedopasowanie umiejętności stało się jednym z głównych wyzwań dla Europy dotyczącym wszystkich aspektów społecznych od produktywności i skuteczności przedsiębiorstw po obecny i przyszły dobrobyt młodzieży;
- C. mając na uwadze, że od początku kryzysu w 2008 r. sytuacja w dziedzinie bezrobocia ludzi młodych nie poprawiła się wyraźnie; mając na uwadze, że na koniec 2014 r. w UE liczba młodych bezrobotnych poniżej 25. roku życia wynosiła około 5 mln;
- D. mając na uwadze, że zgodnie ze stwierdzeniem filozofa „uniwersytety są miejscem poszukiwania prawdy i piękna”, poza tym że spoczywa na nich obowiązek kształcenia nowych specjalistów, naukowców, inżynierów, nauczycieli, lekarzy, polityków i obywateli;
- E. mając na uwadze, iż istotne jest, by postrzegać uniwersytety jako rzeczywistych głównych aktorów w procesie bolońskim, których rola wykracza poza wsparcie udzielane przez instytucje regionalne i krajowe w dziedzinie koordynacji, regulacji i zasobów;
- F. mając na uwadze, że ta międzyrządowa inicjatywa, realizowana we współpracy ze środowiskiem akademickim, obejmuje wysiłki mające na celu wypracowanie wspólnej europejskiej reakcji na poważne problemy w wielu krajach oraz że wysiłki te były niewystarczające;
- G. mając na uwadze, że rzeczywistym celem procesu bolońskiego jest wspieranie mobilności i internacjonalizacji oraz zapewnienie zgodności i porównywalności różnych

¹ Dz.U. C 251 E z 31.8.2013, s. 24.

² Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych oraz zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 1291/2013 i (UE) nr 1316/2013 (COM(2015)0010).

standardów i jakości rozmaitych systemów szkolnictwa wyższego, przy jednoczesnym poszanowaniu autonomii uniwersytetów, oraz przyczynienie się w ten sposób do stworzenia rzeczywiście demokratycznej europejskiej przestrzeni, w której obywatele będą mieli równe szanse;

- H. mając na uwadze, że należy ocenić postępy poczynione w ciągu ostatnich 15 lat, z uwzględnieniem zarówno osiągnięć w zakresie współpracy regionalnej, jak i utrzymujących się problemów i różnic w osiągnięciu wyznaczonych celów;
- I. mając na uwadze, że podczas gdy w większości państw proces boloński nadaje kierunek reformom edukacyjnym i motywuje do nich, w niektórych państwach z powodu nieprawidłowej komunikacji i niezrozumienia jego prawdziwej wizji może jednak być postrzegany jako obciążenie biurokratyczne;
- J. mając na uwadze, że należy podkreślić ogólnoeuropejski charakter procesu bolońskiego, a także zaangażowanie wszystkich podmiotów, w tym studentów, nauczycieli, badaczy i pracowników spoza grona pedagogicznego;
- K. mając na uwadze, że stałe i zwiększone wsparcie finansowe dla edukacji, szkolenia, w tym szkolenia zawodowego, wiedzy i badań ma zasadnicze znaczenie, szczególnie w czasie kryzysu gospodarczego;
- L. mając na uwadze, że w tym nieustannie zmieniającym się kontekście istnieje potrzeba potwierdzenia zobowiązania politycznego leżącego u podstaw procesu bolońskiego oraz zaangażowania w jego realizację instytucji europejskich, rządów krajowych i wszystkich innych właściwych zainteresowanych stron;

Rola procesu bolońskiego

1. zwraca uwagę, że edukacja i badania naukowe stanowią jeden z głównych filarów naszego społeczeństwa pod względem rozwoju umiejętności, wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy; podkreśla kluczowe znaczenie większych inwestycji w edukację dla skutecznej walki z ubóstwem, nierównościami społecznymi i bezrobociem, zwłaszcza wśród młodych ludzi, oraz dla zwiększenia integracji społecznej;
2. zauważa, że proces boloński może przyczynić się do rozwiązania problemu niedopasowania umiejętności w UE, jeśli umożliwi studentom zdobywanie i rozwijanie kompetencji wymaganych na rynku pracy, a przez to do osiągnięcia ważnego celu, jakim jest zwiększenie szans absolwentów na zatrudnienie;
3. jest świadomy roli, jaką proces boloński odgrywa w tworzeniu Europy opartej na wiedzy; podkreśla, że upowszechnianie wiedzy, edukacji i badań jest jednym z podstawowych elementów strategii „Europa 2020” i przyczynia się do wspierania obywatelstwa europejskiego; podkreśla jednak też konieczność zasięgnięcia opinii środowiska akademickiego (wykładowców, studentów i pracowników spoza grona pedagogicznego) w celu zrozumienia oporu wobec reform związanych z procesem bolońskim, a także konieczność zagwarantowania bezpłatnej i dostępnej dla wszystkich edukacji publicznej spełniającej potrzeby społeczeństwa;

4. zauważa, że reformy w ramach procesu bolońskiego doprowadziły do stworzenia europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (EHEA), a także umożliwiły w ciągu ostatnich 15 lat znaczne osiągnięcia w zakresie nadania porównywalnego charakteru strukturom szkolnictwa wyższego, zwiększania mobilności, tworzenia systemów zapewniania jakości, a także uznawania dyplomów, poprawy jakości systemów kształcenia i zwiększenia atrakcyjności szkolnictwa wyższego w Europie;
5. zauważa, że w ramach procesu bolońskiego w dalszym ciągu pozostaje wiele do zrobienia w obszarze dostosowania systemów kształcenia do potrzeb rynku pracy i poprawy ogólnych szans na zatrudnienie oraz konkurencyjności, a także zwiększenia atrakcyjności szkolnictwa wyższego w Europie; zauważa, że europejskie instytucje szkolnictwa wyższego powinny być zdolne do szybkiego reagowania na zmiany gospodarcze, kulturowe, naukowe i technologiczne zachodzące we współczesnym społeczeństwie, tak aby ich potencjał w zakresie wspierania wzrostu, zdolności do zatrudnienia i spójności społecznej mógł zostać w pełni wykorzystany;
6. zwraca uwagę na cele na najbliższe lata oraz priorytety krajowe w zakresie działań, które należało podjąć do 2015 r. i które przedstawiono na konferencji ministerialnej EHEA w Bukareszcie w 2012 r., a także na zalecenia konferencji dotyczące strategii na rzecz mobilności w EHEA do 2020 r., i zaleca, aby utworzyć nowe obserwatoria, ponownie zbliżyć się do poszczególnych europejskich społeczności akademickich oraz opracować nowe sposoby włączenia członków tych społeczności akademickich w proces reformy tego planu;

Priorytety i wyzwania

7. wzywa państwa europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego do wdrożenia wspólnie uzgodnionych reform mających na celu przyspieszenie osiągnięcia celów procesu bolońskiego oraz wzmocnienie wiarygodności europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego; zachęca do wspierania tych krajów, które napotykają trudności we wdrażaniu tych reform; popiera w tym względzie tworzenie szeroko zakrojonych partnerstw między krajami, regionami i właściwymi zainteresowanymi stronami;
8. wzywa państwa członkowskie, aby jeszcze bardziej ulepszyły i zaktualizowały ocenę placówek szkolnictwa wyższego w oparciu o standardy ustalone uprzednio przez systemy edukacji na szczeblu międzynarodowym oraz aby wynagradzały doskonałość z myślą o postępie wiedzy, badań naukowych oraz rozwoju nauki;
9. podkreśla wagę zachowania różnorodności nauczania, w tym różnorodności językowej; wzywa państwa członkowskie do znacznego podwyższenia stypendiów studenckich i do dopilnowania, by były one łatwo dostępne;
10. wskazuje na potrzebę podejmowania dalszych wysiłków na rzecz rozwoju europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, a także czerpania doświadczenia z postępów poczynionych w realizacji jego celów oraz w koordynacji z europejskim obszarem kształcenia i szkolenia, europejskim obszarem uczenia się przez całe życie (LLL) i europejską przestrzenią badawczą;

11. wzywa wszystkie zainteresowane strony, których dotyczy wdrażanie procesu bolońskiego, do ugruntowania zapewniania jakości w celu doprowadzenia do powstania europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, który przyczynia się do wzrostu swojej atrakcyjności jako ogólnoeuropejskiego punktu odniesienia w dziedzinie doskonałości uczelni wyższych;
12. wzywa państwa członkowskie, państwa należące do EHEA oraz Unię Europejską jako całość do uświadamiania opinii publicznej na temat procesu bolońskiego i zwiększania jej poparcia dla tego procesu, w tym poprzez działania na poziomie lokalnym w celu osiągnięcia skuteczniejszego i dynamiczniejszego zaangażowania w osiągnięcie jego celów;
13. zwraca uwagę, iż, Komisja – jako uczestnik procesu bolońskiego – odgrywa ważną rolę w tworzeniu EHEA, i apeluje do niej o zwiększanie jej roli w ożywieniu procesu i o przyspieszenie wysiłków zmierzających do osiągnięcia wyznaczonych celów;
14. podkreśla konieczność uwzględnienia w wytyczonych celach jakości kształcenia i badań naukowych w sektorze usług; uważa, że jednym ze wskaźników realizacji tych celów byłoby zwiększenie szans absolwentów na zatrudnienie, które jest również jednym z celów strategii „Europa 2020”;
15. wzywa do dalszego dialogu między rządami, instytucjami szkolnictwa wyższego i placówkami badawczymi w celu ukierunkowania i maksymalnego wykorzystania dostępnych funduszy i poszukiwania nowych, różnorodnych modeli finansowania z myślą o uzupełnieniu finansowania publicznego; podkreśla też znaczenie programu „Horyzont 2020” jako siły napędowej wspólnych projektów badawczych realizowanych przez europejskie instytucje szkolnictwa wyższego i wyraża zaniepokojenie w związku ze stale podejmowanymi próbami dokonania cięć w finansowaniu tego programu, podczas gdy wysokość budżetu w innych obszarach nie jest kwestionowana;
16. wzywa rządy do poprawy skuteczności wykorzystania środków pochodzących ze źródeł publicznych i przeznaczonych na finansowanie edukacji oraz do dostosowania się do głównego unijnego celu, jakim jest zainwestowanie do 2020 r. 3% unijnego PKB w rozwój i badania naukowe; podkreśla, że ambicja w finansowaniu edukacji i badań naukowych jest niezbędna, ponieważ finansowanie to jest głównym narzędziem zapewniania dostępu do wysokiej jakości edukacji dla wszystkich, a także walki z kryzysem gospodarczym i bezrobociem;
17. zwraca uwagę na potencjalne możliwości finansowania szkolnictwa wyższego, kształcenia i szkolenia zawodowego, które powinien zapewnić EFIS; jest głęboko zaniepokojony planowanymi cięciami funduszy na program „Horyzont 2020”, które są bezpośrednio powiązane z badaniami naukowymi i edukacją, na korzyść EFIS;
18. przestrzega, iż wszelkie cięcia środków na „Horyzont 2020” bezsprzecznie wpłynęłyby na pełne wdrożenie procesu bolońskiego, dlatego też wzywa Komisję do wycofania wszelkich propozycji tego rodzaju;
19. zachęca zarówno do podejścia odgórnego, jak i oddolnego przy zaangażowaniu całego środowiska akademickiego i partnerów społecznych, oraz wzywa ministrów EHEA do

politycznego zaangażowania i współpracy w celu opracowania wspólnej strategii w zakresie realizacji reform prowadzonych w ramach procesu bolońskiego;

20. wzywa do dalszego rozwoju programów nauczania o jasno zdefiniowanych celach, zapewniających wiedzę i umiejętności – zarówno ogólne, jak i zawodowe – potrzebne nie tylko do przygotowania absolwentów do wymogów rynku pracy i rozwijania ich potencjału w zakresie uczenia się przez całe życie, lecz także bardziej ogólnie do integrowania obywateli; popiera pełne wdrożenie europejskich ram uznawania kwalifikacji zawodowych;
21. podkreśla rolę dyscyplin STEM (nauki ścisłe, technologia, inżynieria i matematyka), a także ich znaczenie dla społeczeństwa, gospodarki i szans absolwentów na zatrudnienie;
22. wzywa do prawidłowego wdrożenia europejskiego systemu transferu i akumulacji punktów (ECTS) oraz suplementów do dyplomu w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego jako kluczowych narzędzi związanych z efektami uczenia się i nakładem pracy studenta, aby ułatwić mobilność i umożliwić studentom łączenie osiągnięć w nauce i poza nią;
23. podkreśla znaczenie zapewnienia zgodności i wzajemnego uznawania stopni naukowych dla wzmocnienia systemu zapewniania jakości na szczeblu europejskim i we wszystkich krajach, które włączyły się do EHEA, zgodnie ze zmienioną wersją europejskich standardów i wytycznych w dziedzinie zapewniania jakości na europejskim obszarze szkolnictwa wyższego; zachęca wszystkie państwa należące do EHEA oraz ich agencje ds. zapewniania jakości, aby włączyły się w europejskie sieci zapewniania jakości (Europejskie Stowarzyszenie na Rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym – ENQA i europejski rejestr agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym – EQAR);
24. zachęca partnerów procesu bolońskiego, w szczególności Komisję, do dokonywania regularnych pomiarów niedopasowania umiejętności i kompetencji absolwentów w chwili ich wejścia na rynek pracy;
25. podkreśla znaczenie celu określonego w strategii „Europa 2020”, zgodnie z którym 40% 30-34-latków powinno zdobyć wyższe wykształcenie oraz odpowiednie umiejętności i kompetencje umożliwiające znalezienie satysfakcjonującego zatrudnienia;
26. podkreśla wartość ram kwalifikacji (QF) dla poprawy przejrzystości i wzywa wszystkie państwa objęte procesem bolońskim, by uzgodniły swoje krajowe QF z QF obowiązującymi w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego i z europejskimi ramami kwalifikacji;
27. podkreśla, że w wielu państwach członkowskich krajowe ramy kwalifikacji muszą zostać dostosowane do europejskich ram kwalifikacji, a także do europejskich standardów i wytycznych w dziedzinie zapewniania jakości; zwraca uwagę, że wiele krajowych ram kwalifikacji nie zostało jeszcze zarejestrowanych w europejskim rejestrze agencji ds. zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym;

28. zauważa, że mobilność studentów, nauczycieli, badaczy i pracowników spoza grona pedagogicznego jest jednym z głównych priorytetów procesu bolońskiego; wzywa państwa członkowskie, by poprawiły możliwości mobilności, a także jej jakość, i zwraca uwagę na konieczność poprawy wdrażania strategii mobilności na 2020 r. dla EHEA, a także osiągnięcia do 2020 r. celu ilościowego 20%-wej mobilności studentów; podkreśla w tym zakresie kluczową rolę programów Erasmus + i „Horyzont 2020”, a także znaczenie zapewnienia ich sprawnej i skutecznej realizacji oraz promocji; zwraca uwagę na fakt, że dotacje naukowe związane z programem Erasmus+ powinny być wolne od opodatkowania i kosztów socjalnych;
29. domaga się stopniowego włączania mobilności studentów do oficjalnych uniwersyteckich programów nauczania;
30. podkreśla konieczność zapewnienia odpowiedniej reprezentacji studentów i wykładowców w dziedzinach sztuk pięknych i muzyki w unijnych programach mobilności;
31. wzywa Komisję Europejską i państwa członkowskie do uwzględnienia w kryteriach wykorzystywanych w rankingach szkół wyższych i instytutów szkolnictwa wyższego stopnia, w jakim propagują udział w partnerstwie oraz mobilności europejskiej i międzynarodowej;
32. zwraca uwagę na centralną rolę, jaką odgrywają instytucje szkolnictwa wyższego w promowaniu mobilności oraz przekazywaniu absolwentom i naukowcom wiedzy i umiejętności umożliwiających pomyślne zatrudnienie w gospodarce światowej;
33. wzywa państwa członkowskie, UE oraz EHEA do zwiększenia mobilności poprzez propagowanie nauki języków, usuwanie przeszkód administracyjnych, zapewnienie odpowiedniego mechanizmu wsparcia finansowego i zagwarantowanie możliwości przenoszenia dotacji, stypendiów i punktów; zwraca uwagę, że mobilność jest nadal w mniejszym stopniu dostępna dla studentów pochodzących z uboższych środowisk;
34. podkreśla zmianę paradygmatu edukacyjnego – zarówno w przypadku konstrukcji, jak i realizacji programów – na podejście bardziej nakierowane na studentów, które obejmuje ich indywidualny rozwój; zwraca uwagę na znaczenie udziału studentów w zarządzaniu szkolnictwem wyższym;
35. podkreśla, że programy nauczania powinny skupiać się na długoterminowym zapotrzebowaniu rynku; zwraca też uwagę, że pojęcie „szanse na zatrudnienie” oznacza, iż studenci powinni opanować szeroki zakres różnych kompetencji przygotowujących ich do wejścia na rynek pracy oraz zapewniających im zdolność uczenia się przez całe życie; w związku z tym zachęca do aktywnego dialogu oraz wewnętrznej i transgranicznej współpracy nad programami i praktykami zawodowymi pomiędzy środowiskami uniwersyteckimi a przedsiębiorstwami, co mogłoby pomóc w walce z kryzysem, pobudzić wzrost gospodarczy i przyczynić się do stworzenia społeczeństwa opartego na wiedzy, a przez to stwarzać szanse w szerszym sensie społecznym; zachęca instytucje szkolnictwa wyższego do otwarcia się na studia międzydyscyplinarne, utworzenie uniwersyteckich instytutów badawczych oraz współpracę z różnymi partnerami;

36. podkreśla, że należy zapewnić szerokie możliwości uczenia się przez całe życie, a także uzupełniające formy kształcenia, takie jak kształcenie pozaformalne i nieformalne, które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju tzw. umiejętności miękkich;
37. wzywa do podjęcia wysiłków w celu wzmocnienia powiązania między szkolnictwem wyższym a badaniami naukowymi i innowacjami, m.in. poprzez wspieranie kształcenia opartego na badaniach naukowych, i podkreśla, że program „Horyzont 2020” jest jednym z kluczowych mechanizmów finansowania służących wspieraniu badań; wzywa do poprawy synchronizacji działań wspierających proces boloński, takich jak programy „Horyzont 2020” i „Erasmus +”;
38. apeluje o bardziej elastyczne ścieżki kształcenia, które obejmują wspólne programy studiów i badania interdyscyplinarne oraz wspierają innowacje, kreatywność, kształcenie i szkolenie zawodowe, kształcenie przemienne i przedsiębiorczość w szkolnictwie wyższym, oraz wzywa do badania możliwości oferowanych przez nowe technologie, digitalizację i ICT, aby wzbogacić proces uczenia się i nauczania oraz gwarantować dalszy rozwój szerokiego zakresu umiejętności i nowych modeli w zakresie uczenia się, nauczania i oceny;
39. wzywa instytucje szkolnictwa wyższego, organy administracji publicznej, partnerów społecznych i przedsiębiorstwa do prowadzenia ciągłego dialogu ułatwiającego i zwiększającego szanse na zatrudnienie; w związku z tym podkreśla, jak ważne jest, aby w dyskusji koncentrowano się na kwestii niewykorzystanego potencjału szkolnictwa wyższego w stymulowaniu wzrostu i zatrudnienia; wzywa kraje należące do EHEA oraz instytucje szkolnictwa wyższego do zacieśnienia współpracy na rzecz wysokiej jakości praktyk zawodowych oraz przyuczania do zawodu oraz do zwiększenia mobilności w tym zakresie; podkreśla, że zainteresowane podmioty powinny skuteczniej ze sobą współpracować w celu podnoszenia wstępnych kwalifikacji oraz odnowy wykwalifikowanej kadry, a także poprawy oferowania, dostępności i jakości poradnictwa zawodowego i w zakresie zatrudnienia; ponadto uważa, że należy w dalszym ciągu zachęcać do udziału w praktykach przewidzianych w programach nauczania oraz w zdobywaniu kwalifikacji w trakcie pracy;
40. kładzie nacisk na potrzebę zapewnienia uchodźcom o uregulowanym statusie dostępu do wszystkich instytucji EHEA, co może pozwolić im zbudowanie niezależnego życia poprzez edukację; ponadto zwraca uwagę, że należy w jeszcze większym stopniu zliberalizować zezwolenia na pobyt przyznawane absolwentom poszukującym zatrudnienia na stanowiskach wymagających wysokich kwalifikacji; podkreśla, że należy zapewnić podjęcie działań na rzecz wzajemnego uznawania statusu uchodźcy, szczególnie w kontekście mobilności takich studentów;
41. podkreśla, że państwa członkowskie i wszystkie instytucje szkolnictwa wyższego należące do EHEA są odpowiedzialne za zapewnienie wysokiej jakości edukacji, która odpowiada na wyzwania społeczne i gospodarcze, a także podkreśla potrzebę ich bliskiej współpracy, aby zrealizować cele procesu bolońskiego;
42. zauważa, że tylko kilka państw członkowskich stworzyło kompleksową strategię integrowania studentów z mniej uprzywilejowanych środowisk społeczno-

ekonomicznych w szkolnictwie wyższym, a co za tym idzie, zajmuje się rozwiązaniem problemu tzw. filtra społecznego;

43. domaga się większego zaangażowania nauczycieli szkół średnich w proces boloński, jeżeli chodzi o propagowanie jakości szkolenia nauczycieli oraz mobilności zawodowej, aby móc sprostać nowym wymogom edukacyjnym i szkoleniowym społeczeństwa opartego na wiedzy, a także przyczyniać się do osiągnięcia przez uczniów lepszych wyników w nauce;
44. podkreśla rolę edukacji, jej jakości oraz misji nauczycielskiej w kształtowaniu przyszłych pokoleń, przyczynianiu się do większej spójności społeczno-gospodarczej oraz tworzeniu miejsc pracy, zwiększaniu konkurencyjności oraz potencjału wzrostu; w związku z tym apeluje o większe uznanie dla zawodu nauczyciela;
45. wzywa do podjęcia wysiłków gospodarczych i społecznych w celu poprawy integracji społecznej przez zapewnienie sprawiedliwego i otwartego dostępu do wysokiej jakości edukacji dla wszystkich, poprzez ułatwianie uznawania kwalifikacji akademickich i zawodowych, a także okresów nauki za granicą i uprzedniego kształcenia, a także poprzez programy tzw. umiejętności miękkich, kształcenia pozaformalnego i nieformalnego, a także przez zapewnienie odpowiedniego kształcenia dla zróżnicowanej populacji studentów w ramach programu uczenia się przez całe życie;
46. podkreśla społeczny wymiar procesu bolońskiego; apeluje o działanie na rzecz szerszego udziału w nim osób z grup niedostatecznie reprezentowanych i znajdujących się w trudnej sytuacji, również w ramach międzynarodowych programów na rzecz mobilności;
47. podkreśla rolę mobilności edukacyjnej w międzykulturowym wymiarze uczenia się, a także to, że w ramach procesu bolońskiego powinno się podjąć aktywne działania na rzecz wspierania u uczniów znajomości i poszanowania innych kultur;
48. wzywa do podjęcia wysiłków w celu dalszego opracowywania strategii na rzecz zewnętrznego wymiaru EHEA poprzez współpracę z innymi regionami świata, w celu zwiększenia jego konkurencyjności i atrakcyjności w skali światowej, poprawy poziomu informowania na temat EHEA, wzmocnienia współpracy opartej na partnerstwie, intensyfikacji dialogu politycznego oraz dalszego uznawania kwalifikacji;
49. podkreśla potrzebę usprawnienia gromadzenia danych przez kraje EHEA, aby sprawniej identyfikować wyzwania procesu bolońskiego oraz podejmować je;
50. podkreśla znaczenie następnej konferencji ministerialnej w sprawie EHEA, która ma odbyć się w Erywaniu w maju 2015 r., pod względem obiektywnego i krytycznego przeglądu zarówno postępów, jak i niedociągnięć w realizacji priorytetów określonych na lata 2012–2015 w celu pobudzania i dalszej konsolidacji EHEA przy pełnym poparciu Unii;

o

o o

51. zobowiązuje swojego przewodniczącego do przekazania niniejszej rezolucji Radzie, Komisji oraz rządowi i parlamentowi państw członkowskich.

UZASADNIENIE

W czerwcu 1999 r. 29 krajów europejskich podpisało deklarację bolońską, której celem było stworzenie do roku 2010 europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (EHEA). Celem było i jest nadal zapewnienie studentom szerszego i bardziej przejrzystego wyboru możliwości edukacyjnych wysokiej jakości, a także ustanowienie uproszczonego procesu uznawania kwalifikacji zarówno wewnątrz, jak i zewnątrz, we wszystkich uczestniczących krajowych systemach szkolnictwa wyższego. W międzyczasie 47 obecnych uczestników procesu bolońskiego wprowadziło duże reformy swoich systemów szkolnictwa wyższego.

Mimo że zmiany dokonane przez proces boloński dokonują się głównie na poziomie uniwersyteckim, pomysł utworzenia europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego ma do pewnego stopnia charakter polityczny. Jest to inicjatywa międzyrządowa, inspirowana przez Komisję Europejską, wspierana przez kręgi akademickie, w której podejmuje się próbę znalezienia wspólnej odpowiedzi na problemy występujące w uczestniczących państwach. Odpowiedź ta obejmuje np. stworzenie warunków dla większej mobilności, dostosowanie systemów kształcenia do potrzeb rynku pracy w celu ogólnej poprawy szans na zatrudnienie, jak i zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności szkolnictwa wyższego w Europie, żeby wnieść istotny wkład w rozwój cywilizacji. Obecnie przed państwami uczestniczącymi w procesie bolońskim stoją nowe wyzwania takie jak bezrobocie osób młodych, ograniczenia gospodarcze i zmiany demograficzne.

W kontekście realizacji celów UE w zakresie wzrostu i gospodarki opartej na wiedzy proces boloński może odegrać istotną rolę w przeglądzie strategii „Europa 2020” i w realizacji planu inwestycyjnego dla Europy ogłoszonego przez J.-C. Junckera.

Przez ostatnie 15 lat proces boloński osiągnął wiele pod względem jakości edukacji, mobilności i uznawania dyplomów akademickich. Ogólnie proces boloński osiągnął większą przejrzystość i sprawił, że informacje o europejskim szkolnictwie wyższym są łatwo dostępne, stosując wskaźniki wyników krajowych w odniesieniu do wspólnych celów.

O ile te osiągnięcia zasługują na słowa pochwały, nadal istnieją pewne obszary, w których niezbędny jest rozwój. Kluczowe znaczenie ma ożywienie procesu bolońskiego w celu sprostania nowym wyzwaniom i zapewnienia jakości i przejrzystości EHEA.

Ocena procesu i nowe wyzwania

Aby właściwie określić kierunek reform procesu bolońskiego, powinniśmy rozpocząć od oceny jego celów i ustalić, które obszary trzeba usprawnić. Dlatego musimy rozpatrzyć szerszy kontekst, w tym utworzenie europejskiego obszaru kształcenia i szkolenia, europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie i europejskiej przestrzeni badawczej, które wraz z EHEA stanowią kluczowe elementy prowadzące do stworzenia Europy opartej na wiedzy.

Pod tym względem należy podkreślić, że celem procesu bolońskiego jest nie standaryzacja systemów szkolnictwa wyższego, a ich konwergencja poprzez opracowanie wspólnych zasad współpracy z uwzględnieniem różnorodności i autonomii poszczególnych państw i uczelni.

Po pierwsze, cele procesu bolońskiego zostały osiągnięte przez państwa członkowskie w nierównym stopniu. Dlatego priorytetem jest przeprowadzenie uzgodnionych wspólnie reform w krajach EHEA i wzmocnienie podejścia „oddolnego”. Osiągnięcie tego celu wymaga zaangażowania politycznego i współpracy w ramach EHEA. Poza tym można opracować dodatkowe narzędzia i metody, takie jak klastry, które mogłyby pomóc krajom stojącym w obliczu wyzwań poczynić większe postępy, jednocześnie zachęcając innych do osiągnięcia jeszcze bardziej ambitnych celów. Dodatkowe narzędzia obejmują wymianę najlepszych praktyk, intensywniejsze korzystanie z sieci ekspertów procesu bolońskiego i większe zaangażowanie środowiska akademickiego. Ponadto nowe technologie i otwarte zasoby edukacyjne (OER), w szczególności masowe, otwarte kursy internetowe (MOOC), umożliwiają swobodny przepływ wiedzy ponad granicami, co zwiększa potencjał współpracy międzynarodowej i pomaga promować europejskie instytucje oświatowe jako ośrodki innowacji. Ten potencjał należy dalej badać.

Po drugie, potrzebne jest skupienie procesu uczenia się w większym stopniu na uczniu, co nie zawsze było uznawane za ważny element europejskiej struktury stopni naukowych i nie było odpowiednio uwzględniane w programach uniwersyteckich. Sposób nauczania powinien polegać nie na tym, czego należy nauczyć, ale na tym, czego studenci muszą się nauczyć. Uważa się, że do najbardziej zaniedbywanych cech EHEA należą społeczne aspekty procesu bolońskiego.

Poza tym pierwotna idea procesu bolońskiego nie zawsze była jasno przedstawiana, a państwa członkowskie błędnie ją rozumiały lub interpretowały. W niektórych przypadkach proces wykorzystywano przy przeprowadzaniu reform krajowych lub był postrzegany jako obowiązek nałożony przez rząd. Dlatego potrzebna jest jasna komunikacja na temat procesu bolońskiego, aby zwiększyć świadomość obywateli i ich poparcie dla reform procesu, co pozwoliłoby na bardziej skuteczne i dynamiczne zaangażowanie w realizację jego celów.

Poza tym ponieważ większość środków na finansowanie europejskich instytucji szkolnictwa wyższego pochodzi ze źródeł publicznych, niedawne znaczne cięcia budżetowe odbiły się na szkolnictwie wyższym. Niezbędne są zatem ciągłe inwestycje i skuteczniejsze wykorzystywanie dostępnych funduszy. Zaleca się też rozwijanie nowych modeli finansowania.

Struktura i narzędzia procesu bolońskiego

Ogólnie większość studentów w krajach EHEA uczestniczy w programach zgodnych z trójstopniową strukturą studiów procesu bolońskiego. Warto podkreślić, że stworzenie trójstopniowej struktury studiów nie stanowiło celu samego w sobie, a jest raczej, wraz z innymi ważnymi zmianami w programie studiów, sposobem na lepsze przygotowanie absolwentów do wymogów rynku pracy i wyzwań społecznych.

Poza tym do osiągnięcia celów procesu bolońskiego konieczne jest prawidłowe wdrożenie europejskiego systemu transferu i akumulacji punktów (ECTS). Co prawda osiągnięto pewne postępy we wdrażaniu ECTS w zakresie akumulacji i transferu punktów we wszystkich krajach EHEA, jednak nadal potrzebne jest lepsze powiązanie punktów / składników programów i wyników nauczania.

Co się tyczy suplementu do dyplomu, warto zauważyć, że pomimo pewnych postępów około 70% państw EHEA nie spełniło wszystkich wymogów, w tym automatycznego i bezpłatnego wydawania suplementu do dyplomu wszystkim absolwentom w używanym powszechnie języku angielskim.

Opracowywanie i wdrażanie krajowych ram kwalifikacji przysparza ciągle trudności, np. większość państw nadal musi włączyć do nich kwalifikacje nieformalne. Należy zająć się kwestią uznawania w ramach kwalifikacji EHEA kwalifikacji nabytych w toku krótkich cykli nauki w przypadku państw, które uwzględniają je w krajowych ramach kwalifikacji bez nakładania takiego obowiązku na inne kraje, aby zwiększyć ich zrozumiałość i porównywalność międzynarodową.

Bez wątpienia należy usprawnić uznawanie kwalifikacji zdobytych za granicą, okresów nauki za granicą i wcześniejszej nauki (w tym pozaformalnej i nieformalnej), co przyniosłoby bardziej bezpośrednie korzyści studentom. Mając na uwadze, że w ponad dwóch trzecich państw EHEA europejskie instytucje szkolnictwa wyższego podejmują ostateczną decyzję w sprawie kwalifikacji zdobytych za granicą i to one uznają punkty zgromadzone za granicą, ważne jest, aby instytucje te sprawniej wywiązywały się z tego zadania. Kluczowe dla EHEA jest opracowanie strategii i praktyk sprzyjających dalszej poprawie uznawania kwalifikacji.

Rozwój EHEA wymaga też dalszego rozwoju i dalszej integracji elastycznych ścieżek nauczania w celu promowania mobilności i uczenia się przez całe życie.

Kolejnym ważnym aspektem EHEA są wspólne programy, które stanowią też kluczowy aspekt umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego; należy ułatwić ich akredytację.

Mobilność i jakość szkolnictwa wyższego

Mobilność dotyczy nie tylko struktury, ale i właściwej organizacji i zapewnienia jakości. Rozwój mobilności wymaga prawidłowego wdrażania narzędzi procesu bolońskiego. Ponadto należy wzmocnić procedury uznawania, zwiększyć jakość usług dla studentów oferowanych przez przyjmujące uczelnie, stworzyć mechanizm wsparcia finansowego, zagwarantować transfer kredytów i punktów, promować naukę języków obcych oraz zachęcać do udziału w programach europejskich takich jak Erasmus+. Poza tym dotacje związane z programem Erasmus+ powinny być wolne od podatku i kosztów socjalnych.

Niezmiernie istotne jest też stworzenie warunków sprzyjających większej mobilności pracowników i nauczycieli, co może przyczynić się do rozwoju badań naukowych, praktyk nauczania i uczenia się oraz do modernizacji zarządzania i administracji.

Ważnym priorytetem dla wielu krajów jest zwiększenie jakości szkolnictwa wyższego oraz ustanowienie systemów zapewniania jakości. Europejskie standardy i wytyczne w dziedzinie zapewniania jakości, które należą do najważniejszych celów EHEA, zostały poddane przeglądowi, a w maju 2015 r. mają zostać zatwierdzone przez konferencję ministerialną w Erywaniu. Kolejnym krokiem będzie ich prawidłowe wdrożenie i zacieśnienie współpracy w zakresie zapewniania jakości w całym EHEA.

Wymiar społeczny

Pomimo zobowiązania się do ustanowienia wymiernych celów w zakresie zwiększenia ogólnego udziału w szkolnictwie wyższym oraz dostępu grup niedostatecznie reprezentowanych, mniej niż 20% systemów edukacji określiło cele ilościowe dotyczące tych grup. Wyzwaniem dla procesu bolońskiego pozostaje nadal zwiększenie integracji społecznej i równości szans w zakresie dostępu oraz międzynarodowa mobilność niedostatecznie reprezentowanych grup i grup znajdujących się w trudnej sytuacji. Pracując na rzecz zwiększenia liczby studentów w szkolnictwie wyższym, należy zająć się też kwestią poprawy wskaźników kończenia studiów.

Szanse na zatrudnienie stanowią kolejny ważny aspekt wymiaru społecznego, ale jest to też wyzwanie. W procesie bolońskim szanse na zatrudnienie określono jako możliwość znalezienia pierwszego, wartościowego zatrudnienia lub założenia własnej działalności, utrzymania zatrudnienia i poruszania się na rynku pracy¹. W tym kontekście rola szkolnictwa wyższego polega na przekazaniu studentom wiedzy, umiejętności i kompetencji potrzebnych w miejscu pracy oraz stworzenie im możliwości rozwijania tych umiejętności w trakcie życia zawodowego.

Wysiłki należy skoncentrować na zwiększeniu szans na zatrudnienie poprzez stały dialog z pracodawcami, realizację programów opartych na kompetencjach i monitorowanie ścieżki zawodowej absolwentów.

Wymiar zewnętrzny

W przyszłości znaczenie wymiaru zewnętrznego EHEA będzie stale rosnąć. Należy skupić się na promowaniu EHEA w celu zwiększenia jego atrakcyjności i konkurencyjności na świecie, na wspieraniu tworzenia sieci kontaktów i współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego (w szczególności w krajach sąsiadujących z EHEA), na dalszym uznawaniu kwalifikacji oraz na opracowywaniu wspólnych i zespołowych programów na wszystkich szczeblach.

Priorytety na najbliższą przyszłość

Spójny i przejrzysty sektor szkolnictwa wyższego o wysokiej jakości ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju kulturalnego, gospodarczego i społecznego. Cele procesu bolońskiego zapewniają europejskiemu szkolnictwu wyższemu podstawowe instrumenty umożliwiające stawianie czoła obecnym wyzwaniom. Jednak do osiągnięcia celów procesu bolońskiego jeszcze daleka droga. Mimo że oczywiste jest, że dokonano wielu osiągnięć i znacznej konwergencji strukturalnej, pojawiły się nowe wyzwania. Aby się z nimi uporać i ożywić proces boloński, trzeba skupić się na prawidłowym wdrożeniu obecnej struktury i obecnych narzędzi i na usprawnieniu ich niedociągnięć oraz przenieść punkt ciężkości podejścia edukacyjnego na studenta i wyniki. Ważne jest też wzmocnienie więzi między szkolnictwem wyższym a badaniami naukowymi poprzez ułatwianie dialogu między światem nauki a społeczeństwem oraz promocję korzystnych zastosowań innowacji technologicznych w nauczaniu i uczeniu się. Ponadto trzeba skupić się na lepszej synchronizacji działań

¹ Grupa robocza ds. szans na zatrudnienie, Konferencja procesu bolońskiego, Leuven/Louvain-la-Neuve 28-29 kwietnia 2009 r.

wspierających proces boloński takich jak programy „Horyzont 2020” i Erasmus+.

WYNIK GŁOSOWANIA KOŃCOWEGO W KOMISJI

Data przyjęcia	24.3.2015
Wynik głosowania końcowego	+ : 24 - : 5 0 : 0
Posłowie obecni podczas głosowania końcowego	Isabella Adinolfi, Dominique Bilde, Andrea Bocskor, Silvia Costa, Mircea Diaconu, Damian Drăghici, Angel Dzhambazki, Jill Evans, Emmanouil Glezos, Giorgos Grammatikakis, Petra Kammerervert, Andrew Lewer, Svetoslav Hristov Malinov, Fernando Maura Barandiarán, Luigi Morgano, Momchil Nekov, Michaela Šojdrová, Yana Toom, Helga Trüpel, Sabine Verheyen, Julie Ward, Bogdan Brunon Wenta, Theodoros Zagorakis, Bogdan Andrzej Zdrojewski, Milan Zver, Krystyna Łybacka
Zastępcy obecni podczas głosowania końcowego	Sylvie Guillaume, György Hölvényi, Dietmar Köster, Ilhan Kyuchyuk, Ernest Maragall, Emma McClarkin, Liadh Ní Riada
Zastępcy (art. 200 ust. 2) obecni podczas głosowania końcowego	Daniela Aiuto